

**A TÖBBES ÁLLAMPOLGÁROK
DIPLOMÁCIAI VÉDELME**

jelige: NemMondhatomMegANevem

Tartalomjegyzék

Bevezető	3
1. A diplomáciai védelem.....	4
1.1 A diplomáciai védelem jelentősége	4
1.2 A diplomáciai védelem szabályai	5
2. Az állampolgárság.....	6
2.1 Az állampolgárság fogalma és helye a jogrendszerben	6
2.3 Az állampolgárság megszerzésének jogcímei	7
2.4 Az állampolgárság, mint a diplomáciai védelem nyújtásának feltétele.....	7
2.4.1 A tényleges kapcsolat elve	7
2.4.2 A folytonosság elve	10
2.4.3 Kivételek az állampolgárság követelménye alól	10
2.5 A többes állampolgárság	11
3 A többes állampolgárok diplomáciai védelmének jogi szabályai	13
3.1 Az állami felelősség kizárásának elve	13
3.2 A tényleges és a domináns állampolgárság elve	15
3.3 A formális állampolgárság elegendősége.....	20
4 A többes állampolgárok diplomáciai védelmének aktualitása	21
4.1 A kérdés globális jelentősége	21
4.2 A kérdés jelentősége magyar szempontból	25
4.2.1 Az egyszerűsített honosítással magyar állampolgárságot szerző személyek diplomáciai védelme	25
4.2.2 A Tóásó-ügy	28
Összegzés	31
De lege ferenda.....	33
Befejezés	35
Forrásjegyzék	36

Bevezető

A világban egyre több ember rendelkezik egynél több állampolgársággal. Ez mindenekelőtt azzal magyarázható, hogy az idő folyamán megváltozott az államoknak a kérdéshez való viszonyulása. Korábban az országok egy „üldözendő”, kiküszöbölendő jelenséggént tekintettek a többes állampolgárságra, ma viszont előfordul, hogy nem csak tűrik, de támogatják is azt. A határokon való átjárás mind fizikai, mind jogi értelemben jóval könnyebbé vált. Különösen igaz ez a schengeni övezetre. Ez zöld utat ad a migrációnak és a vegyes házasságoknak, amik a többes állampolgárság leggyakoribb „forrásai”.

Az állampolgársághoz pedig jogok és kötelezettségek tapadnak, amelyek több állampolgárság esetén konfliktusba kerülhetnek egymással. A diplomáciai védelem terén is pont ilyen bonyodalmakat okoz a többes állampolgárság. Ezekre a kérdésekre pedig a nemzetközi jognak kell választ adni. Mivel kényes kérdésről van szó, az államok nehezen jutnak dülőre nemzetközi szerződés keretein belül. A legmegbízhatóbb támpont az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottságának Egyezménytervezete, amely alapvetően a szokásjog gondos megfigyelésével jött létre.

A legkényesebb kérdés alapvetően az, hogy mennyiben nyújthat egy állam diplomáciai védelmet egy olyan állammal szemben, amelynek a sérelmet szenvedett egyén szintén állampolgára. Ez magyar szempontból azért is érdekes kérdés, mert igenlő válasz esetén a diplomáciai védelem is eszköze lehet az Alaptörvény D) cikke teljesülésének, amelyben Magyarország a határon túli magyarok védelmére vállal alkotmányos kötelezettséget.

A kérdésnek azonban globális szempontból is rendkívüli jelentősége van, hiszen az Egyesült Államok által vezetett „terror ellenes harc” eredményeként muszlim férfiakat adtak ki szülőhazájuknak, ahol különböző kínzásokat kellett elszenvedniük. Ezek az emberek sokszor egy másik, nyugati állam polgárai is voltak, így felmerül a kérdés, hogy az Egyesült Államok és a kínzást végrehajtó ország ellen van-e helye diplomáciai védelemnek.

A dolgozat mindenekelőtt a Nemzetközi Jogi Bizottság kodifikációs munkája során keletkezett előkészületi anyagokra támaszkodik kiegészítve a dolgozat tárgyával foglalkozó bírósági döntésekkel. A témát aktualitása és fontossága ellenére a jogirodalom igencsak elhanyagolja, és a dolgozat épp ezt az űrt kívánja betölteni, természetesen a kérdéssel foglalkozó kevés munka minél szélesebb körű felhasználásával.

1. A diplomáciai védelem

1.1 A diplomáciai védelem jelentősége

A diplomáciai védelem a nemzetközi jog tudományának örökzöld témája, ami elsősorban azzal magyarázható, hogy történetileg is a legelső, és sok esetben még a mai napig is az egyetlen lehetősége az egyénnek arra, hogy a nemzetközi jog alapján igényt érvényesítsen. Az egyén ugyanis az emberi jogok védelme érdekében létrehozott bíróságokat leszámítva nem lehet peres fél nemzetközi bírói fórum, például a Nemzetközi Bíróság előtt sem. Ez nem meglepő, hiszen a nemzetközi jogászok nagyon sokáig csak az államokat voltak hajlandók a nemzetközi jog alanyainak tekinteni.¹ Még a XX. század elején is ördögtől való gondolatnak tartották a francia Georges Scelle elképzelését az egyén általános nemzetközi jogalanyiságáról.² A diplomáciai védelem intézménye mindenekelőtt eme hiányosság orvosolására szolgál. Egyik megvalósulási formájának lényege ugyanis röviden az, hogy nem az egyén, hanem az ügyét felkaroló állam lesz az egyik fél a nemzetközi fórum előtti eljárásban, a sérelmet okozó állam pedig a másik.

A diplomáciai védelem intézménye nem veszítette jelentőségét azáltal, hogy már vannak olyan bíróságok, amelyek az egyének kérelmeivel foglalkoznak, hiszen egyáltalán nem garantálja semmi, hogy valamely bíróság jogosult lesz eljárni az adott egyén sérelmével kapcsolatos ügyben. Egyrészt nem biztos, hogy az egyén állama elismeri valamely ilyen bíróság joghatóságát, hiszen nem minden kontinensen alakult ki az emberi jogok effajta védelmi rendszere, másrészt nem minden sérelem emberi jogi jellegű, ezek a bíróságok pedig kizárólag ilyen természetű ügyekkel foglalkoznak. Ráadásul diplomáciai védelem alatt nem csak az egyén ügyének bíróság előtti felkarolását értjük, hanem minden olyan diplomáciai lépést, amit az állam állampolgára érdekében a külföldön elszenvedett jogsérelemre való tekintettel tesz.³

Az intézmény kiemelt fontosságát az is jól mutatja, hogy az állam nemzetközi jogi felelősségével kapcsolatos kodifikációs törekvések is a külföldieknek okozott személyi és vagyoni károk kérdésére összpontosítottak, ami pedig tulajdonképpen a diplomáciai védelem témáját takarja.⁴ Mivel a gyengébb államok ugyanis úgy tekintettek a diplomáciai védelemre, mint egy ürügyre, ami alapján a nagyhatalmak felléphetnek ellenük, nem jártak sikerrel a kodifiká-

¹ Kovács Péter: Nemzetközi közjog. Osiris 2006., 165.

² Uo., 298.

³ Schiffner Imola: A diplomáciai védelem a nemzetközi jogban. http://doktori.bibl.u-szeged.hu/879/1/Schiffner_Imola_ertekezes.pdf, 29. (2012.10.15.)

⁴ Uo.

ciós munkálatok.⁵ Az elmúlt húsz évben a jogintézmény kodifikációja ismét napirendre került, amelynek eredménye a Nemzetközi Jogi Bizottság által 2006-ban elkészített Egyezménytervezet is.

1.2 A diplomáciai védelem szabályai

Hatályban levő nemzetközi szerződés híján mindenképp a szokásjog feltérképezésével ismerhetjük meg a diplomáciai védelemre vonatkozó szabályokat. Mivel a Nemzetközi Jogi Bizottság alapvető feladata épp a szokásjog kodifikálása,⁶ ezért nagy segítséget nyújt az általa kiadott 2006. évi a diplomáciai védelemről szóló Egyezménytervezet is.

A diplomáciai védelem elméleti megalapozójaként a svájci Emmer de Vattelt tartjuk számon, aki már 1758-ban kifejtette, hogy „[m]indenki, aki rosszul bánt egy polgárral, közvetve megsérti azt az államot is, amelynek védelmeznie kell ezt a polgárt. A sérelmet szenvedett polgár szuverénjének meg kell torolnia a tettet. És ha lehetséges, kényszerítenie kell a támadót, hogy teljes elégtételt adjon, vagy meg kell büntetnie őt, különben a polgár nem kapja meg azt a védelmet, mely a polgári társadalom fő célja.”⁷

Ebből a megfogalmazásból is kiderül, hogy az egész jogintézmény mögött az az elgondolás húzódik meg, hogy az állam cselekménye nem csak az egyént sérti, hanem közvetetten annak államát is. Ezt a legtöbbször alapvetően fikciónak tartják, hiszen, ha az egyik állam valóban sérelmet, kárt okoz a másik államnak, az már nem diplomáciai védelem, hanem a nemzetközi jogi igényérvényesítés klasszikus esete.

Fontos leszögezni, hogy a diplomáciai védelem nem az egyén joga, hanem az államé, tehát az állam nem köteles a polgárt diplomáciai védelemben részesíteni.⁸

A védelem nyújtásának feltétele, hogy a sérelmet szenvedett személy a jogsértő állam által kínált belföldi jogorvoslati lehetőségeket merítse ki, hogy az állam ne veszítse el a jogot a diplomáciai védelem nyújtására, és az egyik legalapvetőbb kritérium, hogy a sérelmet szenvedett egyén állampolgára legyen az államnak, amely őt diplomáciai védelemben szeretné részesíteni.⁹

⁵ Uo., 25.

⁶ Kovács, 2006., 142-143.

⁷ E. de Vattel: *Le droit des gens ou les principes de la loi naturelle*, London 1758 in Nagy Károly: *Nemzetközi jog*, Püski Kiadó 1999, 529.

⁸ Schiffner, 71.

⁹ Nagy Károly: *Az állam felelőssége a nemzetközi jog megsértése miatt*. Akadémia Kiadó, Budapest, 1991., 131.

2. Az állampolgárság

2.1 Az állampolgárság fogalma és helye a jogrendszerben

Az állampolgárság fogalmára vonatkozólag két alapvető megközelítés alakult ki a XIX. században. A francia jogtudósok az állampolgárságra egy konkrét egyén és egy meghatározott állam között fennálló jogviszonyként tekintettek, amelyből értelemszerűen köz- és magánjogi jogok és kötelezettségek fakadnak. Szamel Lajos úgy foglalta össze ezt a nézetet, hogy „állampolgárságon olyan jogviszonyt értünk, amelynél fogva egy személy, mint a jogviszony egyik alanya egy meghatározott államnak, mint a jogviszony másik alanyának hatalma alatt áll, annak irányában kötelezettségek terhelik akkor is, ha területét elhagyja”.¹⁰ Német nyelvterületen ezzel szemben másodlagosnak tartották az állampolgárság jogviszonyjellegét, ők alapvetően egyfajta státuszként tekintettek a jogintézményre. E nézet egyik fő képviselője Georg Jellinek, aki az állampolgárság négyféle státusból tevődik össze.¹¹ A passzív státusz (*status subjectionis*) az egyén engedelmeskedési kötelezettségét jelenti az állam irányában, az aktív státusz (*status activitatis*) az egyén jogát jelenti államhatalomban való részvételben, a negatív státusz (*status libertatis*) az állam számára közömbös kérdésekben szabad mozgást biztosít az egyén számára, a pozitív státusz (*status civitas*) pedig az állampolgár jogát jelenti az állammal szembeni igényérvényesítésre.¹² A ma leginkább elfogadott nézet, az ún. modern státuselmélet a neve ellenére egyfajta közvetítő irányzatnak mondható, hisz az állampolgárságot ugyan státusznak tartja, de nem törpül el annak jogviszony jellege sem.¹³

Az állampolgárság alapvetően a belső jog, azon belül is a közjog intézménye. Érdekes azonban megjegyezni, hogy eleinte a magánjog részeként kezelték, amiről az 1804. évi francia polgári törvénykönyv, a Code Civil is tanúskodik.¹⁴

Annak ellenére, hogy az állampolgárság belső jogi jogintézmény, Nyugat-Európában mégis hagyományosan a nemzetközi jogászok foglalkoznak vele, és az egyetemeken is a nemzetközi jog keretein belül kerül ismertetésre.¹⁵ Ez első látásra mégiscsak furcsának tűnik, különösen annak ismeretében, hogy a nemzetközi szerződések nemigen tartalmaznak rendelkezéseket az állampolgárságra nézve, pontosabban egy alapvető tétel tér újból és újból vissza: minden ál-

¹⁰ Varga Norbert: A magyar állampolgársági jog a 19. században. http://www.unimiskolc.hu/~wwwdeak/varganorbert_mhelyi.pdf, 61.

¹¹ Uo., 102.

¹² Uo.

¹³ Kukorelli István (szerk): Alkotmánytan I., Osiris 2007., 247.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo.

lam maga jogosult meghatározni, hogy kit tekint állampolgárának. Ezt a szabályt találjuk meg az állampolgári szabályok konfliktusáról szóló 1930. évi Hágai Egyezményben,¹⁶ de az 1997-ben az Európa Tanács keretein belül elfogadott európai állampolgársági egyezményben is.¹⁷ Ez az a gyakorlatilag mindenki által elfogadott megoldás a szuverenitás elvében gyökerezik, hiszen az állampolgárság maga is eleme a szuverenitásnak.¹⁸ A nemzetközi jog azért valamilyest korlátozza az államoknak ezt a diszkrecionális jogkörét. Az ET-egyezmény például alapelveket tartalmaz az állampolgárság megszerzésére vonatkozólag, de egzakt szabályt is találunk benne, hiszen előírja, hogy az állam területén talált gyermek *ex lege* megszerzi az adott állam állampolgárságát, ha egyébként hontalan lenne.¹⁹

2.3 Az állampolgárság megszerzésének jogcímei

Az államok alapvetően két megoldást alkalmaznak arra nézve, hogy kit tekintenek állampolgárunknak. Az egyik az ún. *ius soli* (a területi elv), amely alapján az egyén megszerzi annak az államnak az állampolgárságát, amelynek területének született. A másik jellemző elv pedig a *ius sanguinis* (vérségi elv), ami alapján az egyén annak azt az állampolgárságot szerzi meg automatikusan, amellyel szülei születésekor rendelkeztek.

Az államok az állampolgárság szabályozásakor nem teszik egyik elvet sem kizárólagossá, viszont ezen elvek egyikének dominanciája mindenképpen érzékelhető. A *ius soli* elvét alkalmazza elsődlegesen például az Egyesült Államok vagy Ausztrália, a *ius sanguinis* módszert pedig például Németország, Ausztria és Magyarország is.²⁰

Arra, hogy a *ius sanguinis* országai másodlagosan alkalmazzák a *ius soli* elvét, jó példa a talált gyermek már említett esete.

Az állampolgárságot nem csak automatikusan lehet szerezni. Az államok rendszerint lehetőséget nyitnak a honosításra (*naturalisatio*), ami az állampolgárság kérelemre történő megszerzését jelenti.

2.4 Az állampolgárság, mint a diplomáciai védelem nyújtásának feltétele

2.4.1 A tényleges kapcsolat elve

Annak ellenére, hogy az állampolgárság a belső jog intézménye, egyáltalán nem közömbös a nemzetközi jog számára, hiszen a diplomáciai védelem nyújtásának is az egyik alapvető felté-

¹⁶ Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Laws, 1.cikk

¹⁷ 2002. évi III. törvény, 3.cikk 1.pont

¹⁸ Varga, 60.

¹⁹ 2002. évi III. törvény 6.cikk b) pont

²⁰ Kovács, 2006, 181-182.

tele az állampolgárság. Abba ugyan a nemzetközi jog nem szól bele, hogy ki tekinthető az adott állam polgárának, az viszont felmerül, hogy elegendő-e a pusztán formális állampolgári kötelék például a diplomáciai védelem nyújtásához. Ez a kérdés legkomolyabban a híres Nottebohm-ügyben merült fel, amelyet 1955-ben bírált el a Nemzetközi Bíróság.

Friedrich Nottebohm német állampolgárként élt Guatemalában 1905 óta. A II. világháború kitörésekor igyekezett megszabadulni német állampolgárságától, mert tartott attól, hogy emiatt hátrányok érhetik. Ezért Liechtensteinben élő testvére segítségével liechtensteini állampolgárságot szerzett. A guatemalai hatóságok ennek ellenére német állampolgárságára tekintettel elkobozták a vagyonát. Liechtenstein diplomáciai védelemben kívánta részesíteni Nottebohmot, a Nemzetközi Bíróság azonban úgy foglalt állást, hogy erre nincs joga, hiszen őt Liechtensteinhez csak formális kapcsolat fűzi, amit ráadásul a honosítási szabályok megkezdésével hoztak létre. Nottebohm liechtensteini állampolgárságát ugyan nem vitatta a Nemzetközi Bíróság, de a tényleges és szoros kapcsolat hiánya miatt nem tartotta elegendő alapnak a diplomáciai védelem nyújtásához.

A Nemzetközi Bíróság ezen döntését sok bírálat érte, mivel olyan helyzetet eredményezett a konkrét esetben, hogy a pusztán formális köteléket Nottebohm javára nem, hátrányára viszont figyelembe lehetett venni, hiszen nem csak liechtensteini állampolgársága volt formális, hanem német állampolgársága is, amire tekintettel Guatemala hátrányos vagyoni intézkedéseket fogantatosított ellene.²¹

Felmerül az a kérdés is, hogy mit értünk tényleges és szoros kapcsolat alatt. A Nottebohm-ügyben a Nemzetközi Bíróság előtt olyan tényezők merültek fel, mint az állandó lakóhely, a szokásos tartózkodási hely, a letelepedés szándéka, a gazdasági érdek és a családi szálak.²² Ugyanebben az évben az Olasz-Amerikai Békéltető Bizottság által eldöntött Mergé-ügyben az került megállapításra, hogy a szokásos tartózkodási helyet kell ilyenkor vizsgálni, illetve az „egyén magatartását a gazdasági, társadalmi, politikai polgári és családi életével kapcsolatban”.²³

Az Iráni-Amerikai Igényérvényesítő Törvényszék által elbíralt *A/18-as számú ügyben* pedig olyan tényezőket említ a bíróság, mint a „szokásos tartózkodási hely, az érdekeltségek központja, a családi szálak, a közéletben való részvétel illetve a kötődés egyéb bizonyítékai”.²⁴

²¹ Nagy, 1991, 125.

²² Nottebohm case-Liechtenstein v. Guatemala, Judgment of April 6th, 1955.I.C.J. Reports 1955, 4.

²³ Mergé Case (U.S v. It), 14 R.I.A.A. 236 (It-U.S. Conciliation Comm'n 1955)

²⁴ Case No. A/18, at 5 Iran-U.S. Cl. Trib. Rep at 265 (1984)

A ténylegesség vagy effektivitás vizsgálata azonban minden esetben azt a súlyos következményt vonná maga után, hogy bizonyos egyének teljesen elesnének a diplomáciai védelem lehetőségétől. Éppen Friedrich Nottebohm példája szemlélteti ezt leginkább. Őt ugyanis Guatemalához fűzi a legszorosabb viszony, de ez az ország sem nyújthatna neki védelmet például, ha a szomszédos Honduras részéről érné őt sérelem, hisz Nottebohm nem guatemalai állampolgár. Német állampolgárságáról lemondott, Liechtensteinnel kapcsolatban pedig a bíróság kifejezetten kimondta, hogy nem nyújthat diplomáciai védelmet. A mai világban milliós nagyságrendű azon személyek száma, akik Nottebohmhoz hasonló helyzetben vannak. Elég, ha csak a németországi török vendégmunkásokra gondolunk. Ezek az emberek az effektivitás elvének alkalmazásával a neves szegedi jogtudós, Nagy Károly szavaival élve „a különösebb előnyt igazán nem jelentő hontalani minőségnél is kedvezőtlenebb helyzetbe” kerülnének.²⁵

Az Olasz-Amerikai Békéltető Bizottság az 1958-ban elbírált Flegenheimer-ügyben ki is mondta „ha a személy csak egy állampolgársággal rendelkezik ... a tényleges állampolgárság elmélete nem alkalmazható zavar keltésének kockázata nélkül ... azon személyek ezrei, akik a modern világ adta utazási lehetőségek miatt egy állam pozitív jogi állampolgárságával rendelkeznek, de külföldi államokban élnek, ahol le is telepedtek, és ahol az ő családi és üzleti központjuk található, annak tétetnének ki, hogy nemzetközi szinten nem ismernék el állampolgárságukat”.²⁶

A Nemzetközi Jogi Bizottság is arra az álláspontra helyezkedett, hogy a ténylegesség elve nem vizsgálható. A diplomáciai védelemről szóló Egyezménytervezet 4. cikke szerint ugyanis „természetes személy diplomáciai védelme esetén az állampolgárság szerinti állam azt az államot jelenti, amit az állam jogával összhangban szerzett születés, leszármazás, honosítás, államutódlás révén vagy más egyéb módon, ami nem összeegyeztethetetlen a nemzetközi joggal.”²⁷ A Nottebohm-ítéletet nem véletlenül vált közismertté a nemzetközi jogászok körében. Sokan talán azt gondolják, hogy jó példája egy rossz döntésnek, azonban – mind a későbbiekben látni fogjuk – rendkívül nagy segítséget jelent azokban az ügyekben, mikor a sérelmet szenvedett egyén egyenél több állampolgársággal is rendelkezik.

²⁵ Nagy Károly, 1991, 126.

²⁶ Flegenheimer Case (U.S v. It), 14 R.I.A.A. 327 (It-U.S. Conciliation Comm’n 1958) in Craig Forcese: The Capacity to Protect: Diplomatic Protection of Dual Nationals in the ‘War on Terror’. <http://ejil.oxfordjournals.org/content/17/2/369.full> (2012.10.15)

²⁷ Draft Articles on Diplomatic Protection, 4. cikk

2.4.2 A folytonosság elve

Felmerül a kérdés, hogy mikor is kell azzal a bizonyos állampolgársággal rendelkezni. Alapvetően az a szabály alakult ki, hogy az egyénnek a sérelem elszenvedésétől az igényérvényesítési eljárás befejezéséig rendelkeznie kell a diplomáciai védelmet nyújtó állam állampolgárságával.²⁸ A szabály funkciója nyilvánvalóan az, hogy senki se szerezzen csak azért állampolgárságot, hogy diplomáciai védelemhez folyamodhasson.²⁹

A 2006. évi Egyezménytervezet bizonyos esetekben kivételt enged a szabály alól, és megengedi a diplomáciai védelmet akkor is, ha az egyén csak az igényérvényesítéskor volt állampolgára az országnak, a sérelem elszenvedésekor nem. Ilyen eset, ha a jogelőd állam állampolgára volt a sérelem okozásakor az illető, ha elveszítette előző állampolgárságát és nem a diplomáciai védelem miatt szerezte az új állampolgárságot, valamint az új állampolgárság megszerzése nem ellentétes a nemzetközi joggal.³⁰

2.4.3 Kivételek az állampolgárság követelménye alól

A nemzetközi jog igen szűk körben kivételeket ismer az állampolgárság követelménye alól. Egyik ilyen eset, amikor az egyén állama és a sérelmet állítólagosan okozó állam között megszakadtak a diplomáciai kapcsolatok. Ilyenkor az államok rendszerint megállapodnak egy harmadik országgal, hogy helyettük az lássa el érdekképviselőket és állampolgáraik védelmét.³¹ A másik kivétel a hontalanok és a menekültek esete, amely egy önálló dolgozat témája lehetne, ezért röviden csak az kerül velük kapcsolatban megemlítésre, hogy a 2006. évi Egyezménytervezet alapján a szokásos tartózkodási helyük szerinti állam nyújthat számukra diplomáciai védelmet.³²

Sokan ehelyütt megemlítik az ún. funkcionális védelmet, ami a diplomáciai védelemhez hasonló, de azzal nem azonos jogintézmény.³³ Lényege, hogy az adott állam az egyénnek az általa betöltött funkció miatt nyújt védelmet, vagyis fellép érdekében nemzetközi bírói fórum előtt. Ez a jog még az egyén saját államával szemben is gyakorolható. Funkcionális védelmet megalapozó körülmény lehet például, ha az adott egyén külföldi állam hadseregében szolgál, amelyre a legismertebb példa a Francia Idegenlégió. Nem csak állam, hanem nemzetközi

²⁸ Schiffner, 78.

²⁹ Uo.

³⁰ Draft Articles on Diplomatic Protection, 5. cikk

³¹ Nagy, 1991., 122.

³² Draft Articles on Diplomatic Protection, 8. cikk

³³ Schiffner, 85.

szervezet is nyújthat funkcionális védelmet például a kötelékében tevékenykedő békefenntartók részére.³⁴

A 2001. évi állami felelősségről szóló tervezet 48. cikke lehetővé teszi, hogy *erga omnes*, mindenkire kötelező norma megsértése esetén bármely állam felléphessen függetlenül attól, hogy a sérelmet szenvedett személy állampolgára-e vagy sem.³⁵ Ebben az esetben az adott állam a nemzetközi közösség egészének nevében lép fel. Sajnos a 2006. évi Egyezménytervezet nem tisztázza ennek az ilyen típusú védelemnek a diplomáciai védelemhez fűződő viszonyát.³⁶

2.5A többes állampolgárság

Egy személy egy időben nem csak egy állampolgársággal rendelkezhet. Ennek leggyakoribb esete a kettős állampolgárság, de természetesen előfordul, hogy ugyanazt az egyént három, négy vagy ennél is több állam tekinti állampolgárának. A mai világban ez egyre kevésbé számít ritkaságnak. A határokon való átjárás mind fizikai, mind jogi értelemben jóval könnyebbé vált. Különösen igaz ez a schengeni övezetre. Egyre többen költöznek másik országba, egyre több a vegyes házasság stb. Ezek is kihatnak a többes állampolgárok számának növekedésére, de ami igazán felerősíti a tendenciát az, hogy megváltozott az államok többes állampolgársággal kapcsolatos hozzáállása. Korábban ugyanis egy kiküszöbölendő jelenséggént tekintettek rá. Ezt a nézetet tükrözi az 1930-ban elfogadott Hágai Egyezmény, amely úgy rendelkezik, hogy a honosítással a személy automatikusan veszítse el előző állampolgárságát.³⁷ A szocialista Magyarország a keleti blokk államainak többségével nemzetközi szerződést kötött a kettős állampolgárság kiküszöbölésére érdekében.³⁸ Azt, hogy a 90-es évekre megváltozott a többes állampolgársághoz való „ellenséges” hozzáállás, éppen ezeknek a szerződéseknek a rendszerváltást követő felmondása is igazolja. Az 1963-ban az ET keretein belül elfogadott strasbourgi konvenció még a Hágai Egyezményhez hasonló megoldást alkalmazott, az 1997-es ET-egyezmény azonban már nem lép fel a többes állampolgárság ellen.³⁹

³⁴ Nagy, 1991, 122.

³⁵ Schiffner, 90.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo., 184.

³⁸ Kukorelli, 265.

³⁹ Kukorelli, 266.

Léteznek a kettős állampolgárság szabályozására létrejött kétoldalú egyezmények is. Például Bosznia-Hercegovina kötött ilyen Horvátországgal, Svédországgal illetve az akkor már csak Szerbiából és Montenegróból álló Jugoszláviával.⁴⁰

Ma az egyes államok többes állampolgársággal kapcsolatos hozzáállása eltérő. Egyes országok kifejezetten támogatják azt. Ezek azon államok, amelyek az ország nevét is viselő többségi nemzet határon túl élő tagjainak kedvezményes honosítási lehetőséget adnak. Ilyen például Írország, Olaszország, Románia, Horvátország, Szerbia és Magyarország is.

Vannak azonban olyan országok, amelyek a mai napig ellenzik a többes állampolgárságot. Ilyen például Ukrajna, amely nem tekinti a továbbiakban állampolgárának azt a személyt, aki megszerzi egy másik ország állampolgárságát.⁴¹

A többes állampolgárság keletkezésének legtipikusabb esetei a következők:

1. A *ius sanguinis* és a *ius soli* kollíziója – ha egy személy bármelyik szülője olyan ország állampolgára a gyermek születésekor, amely a vérségi elvet alkalmazza, és ez az egyén olyan ország területén születik, amelyik a *ius soli* elvét követi. Például, ha magyar állampolgárságú szülők gyermeke az Egyesült Államok területén születik, a gyermek amerikai- magyar kettős állampolgár lesz.
2. Ha a gyermek szülei két eltérő, a *ius sanguinis* elvét alkalmazó ország állampolgárai. Például az osztrák állampolgárságú apa és a magyar állampolgárságú anya gyermeke, osztrák-magyar állampolgár lesz.
3. Ha valamelyik szülő kettős állampolgár, és mindkét állampolgársága szerinti állam a *ius sanguinis* elvét alkalmazza. Például a román-magyar kettős állampolgár gyermeke is születésétől fogva rendelkezik szülője mindkét állampolgársággal.
4. A honosított vagy visszahonosított személy megtartja előző állampolgárságát is. A kedvezményes honosítás lehetőségével élő határon túli magyar is ebbe a csoportba tartozik.

A többes állampolgárság kiküszöbölésére való törekvés mögött nyilvánvalóan az állt és áll, hogy igencsak bonyolult helyzeteket eredményezhet. Az egyik ilyen sok-sok fejtörést okozó terület éppen a többes állampolgárok diplomáciai védelme, ami a dolgozat témája.

A többes állampolgárságot épp a velejáró bonyodalmak miatt szerették volna korábban kiiktatni az államok, amit például az adóztatás, a katonai szolgálat és éppen a diplomáciai védelem területén okozott. Azzal, hogy a tiltást feloldotta az államok jelentős része, a szabályozás

⁴⁰ <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Sporazum-o-dvojnomo-drzavljanstvu-samo-sa-tri-zemlje-148779.html> (2012.10.15.)

⁴¹ <http://www.opm.gov/EXTRA/INVESTIGATE/is-01.PDF>

szükségességét hívta életre. Míg a katonáskodás és az adózás kérdését rég megoldották az államok, addig a diplomáciai védelemmel kapcsolatban nem kristályosodtak ki a szabályok.⁴² Pedig, mint lentebb kifejtésre kerül, napjainkban égető szükség mutatkozik a kérdésekkel kapcsolatos normák megállapítására.

3 A többes állampolgárok diplomáciai védelmének jogi szabályai

3.1 Az állami felelősség kizárásának elve

Az egyik a gyakorlatban is alkalmazott megoldás, hogy nem lehet diplomáciai védelmet nyújtani többes állampolgárnak olyan állammal szemben, amelynek maga is állampolgára.⁴³ Ezen elv mögött minden bizonnyal a beavatkozás tilalmára vonatkozó nemzetközi jogi alapelv húzódik meg a joggal való visszaélés tilalmával karöltve. A diplomáciai védelem funkciója ugyanis a külföldiek védelmének biztosítása, az állam pedig nem fogja saját állampolgárát külföldinek tekinteni. Az állam belügyének tekinti, hogy saját állampolgáraival hogyan bánt. Ezt a megoldást rögzíti az 1930. évi Hágai Egyezmény is, amely kimondja, hogy egy „állam nem nyújthat diplomáciai védelmet állampolgárának olyan állammal szemben, melynek állampolgárságát a személy szintén birtokolja”.⁴⁴ Az Egyezmény 1937-ben lépett hatályba, de összesen 32 állam írta alá, és ebből csak 13 ratifikálta.⁴⁵ Magyarország is az aláíró államok között van, de a ratifikáció már elmaradt.⁴⁶

Több tervezet is az állami felelősség kizárása mellett foglalt állást. Az állami felelősségről szóló 1929. évi Harvardi Tervezet szerint „az állam nem felelős, ha a sérelmet szenvedett személy vagy az, akinek nevében a követelést benyújtották, az állampolgára vagy az volt.”⁴⁷ Az 1960. évi szintén Harvardi Tervezet úgy rendelkezik, hogy „az állam jogosult állampolgárának más személy halálából fakadó követelését benyújtani, ha az a személy nem volt állampolgára az állítólagosan felelős államnak”.

A Nemzetközi Jogi Intézet is az állami felelősség kizárása mellett döntött 1965-ben, a varsói értekezleten elfogadott határozat így rendezné a kérdést: „Egy állam által benyújtott nemzetközi követelés, amit olyan egyén sérelme miatt nyújt be, aki egy időben mind a felperes, mind

⁴² Kovács Péter, 2006., 184.

⁴³ John Dugard: First Rapourt on Diplomatic Protection. 46.

⁴⁴ Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Laws, 4.cikk

⁴⁵ <http://treaties.un.org/Pages/LONViewDetails.aspx?src=LON&id=512&lang=en> (2012.10.15.)

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Harvard Draft Convention on Responsibility of States for Damage Done in Their Territory to the Person or Property of Foreigners. 16. cikk (a) in John Dugard: First Rapourt on Diplomatic Protection. 43.

az alperes államnak állampolgára, visszautasítható az utóbbi által....”⁴⁸ A különböző nemzetközi bírói fórumok határozatainak megvizsgálásakor is észrevehetjük, hogy jelentős az elv támogatottsága. Az első ilyen irányú döntést az 1871. évi washingtoni egyezmény által létrehozott Amerikai-Brit Igényérvényesítő Bizottság hozta, amely az Alexander-ügyben kimondta, hogy egy kormány sem ismerné el egy másíknak a jogát arra, hogy egy olyan állampolgár révén avatkozzon be belügyeibe, akit saját polgárának is tekint.⁴⁹

Az 1929-ben illetve 1931-ben a Brit-Mexikói Igényérvényesítő Bizottság a Honey- , az Oldenbourg-, valamint az Adams és Blacksmore-ügyekben arra az álláspontra helyezkedett, hogy „egy kettős állampolgárságú személy nem teheti egyik országot sem, amelyhez hűséggel tartozik, alperessé nemzetközi bíróság előtt”.⁵⁰

1949-ben az ENSZ szolgálatban elszenvedett károk miatti kártérítés ügyében már maga a Nemzetközi Bíróság foglalt állást, miszerint „bevett gyakorlatnak” tekinthető, hogy az állam nem nyújt diplomáciai védelmet olyan állammal szemben, melynek az egyén maga is állampolgára.⁵¹

Az állami felelősség kizárásának elve mellett több jogtudós is kiáll, mint például Edwin M. Borchard, Nissim Bar-Yacov, Nquyen Quoc Dhin, Gerhard von Glahn, Patrick Daillier vagy Alain Pellet.⁵²

Ennek ellenére a kortárs nemzetközi jogászok, mint például Craig Forcese vagy Richard Falk kifejezetten síkra szállnak ellene. Falk szerint ez egy „veszélyes koncepció egy olyan világban, ahol az emberek rendszeresen lépik át a határokat”.⁵³

Olyan megállapítást is olvashatunk, miszerint az elv „idejétmúlt a modern korban, és ahhoz a következtetéshez vezet, hogy a hagyományos elvet vissza kellene utasítani a nemzetközi jog álláspontjaként.”⁵⁴

Az állami felelősség kizárásának elvét bilaterális egyezményekben burkoltan még mindig megtalálhatjuk. A kis-Jugoszlávia és Bosznia között létrejövő kettős állampolgárságot szabályozó egyezményben kimondásra kerül, hogy a boszniai-jugoszláv kettős állampolgár Bosznia

⁴⁸ Resolutions de l’Institut de Droit International, 1957-91 (1992) 56, article 3. In First Rapourt on Diplomatic Protection. 43.

⁴⁹ 3 Moore, International Arbitrations (1898) 2529. In First Rapourt on Diplomatic Protection. 46.

⁵⁰ First Rapourt on Diplomatic Protection. 46.

⁵¹ 1949 I.C.J. Reports. 186. In First Rapourt on Diplomatic Protection. 46.

⁵² First Rapourt on Diplomatic Protection. 49.

⁵³ Falk, R. (2002) An emergent matrix of citizenship: complex, uneven, and fluid, in: N. Dower & J. Williams (Eds) Global Citizenship: A Critical Introduction (New York: Routledge) In Daiva Stasiulis, Darryl Ross: Security, Flexible Sovereignty, and the Perils of Multiple Citizenship. In Citizenship Studies, Vol. 10 No. 3, 2006

⁵⁴ Claims of Dual Nationals in the Modern Era. in Dueling Nationalities: Dual Citizenship Dominantaand Effective Nationality, and the Case of Anwar al-Aulaqi, HeinOnline (2012. 09. 26.)

területén boszniai állampolgárnak számít, Jugoszlávia területén viszont jugoszlávnak.⁵⁵ Az egyezmény még mindig hatályban van Szerbia és Bosznia-Hercegovina között.

3.2A tényleges és a domináns állampolgárság elve

Annak ellenére, hogy a Nemzetközi Bíróság „bevett gyakorlatról” beszél, saját magának mond ellent hat évvel később a már ismertetett *Nottebohm-ügyben*. Felhívta a figyelmet ugyanis, hogy a különböző választottbíróságok kettős állampolgárok esetében számos ügyben aszerint döntöttek a diplomáciai védelem megengedhetősége tekintetében, hogy melyik állammal volt tényleges kapcsolata az adott egyénnek.⁵⁶ Ezt az elvet kívánta kiterjeszteni olyan esetekre is, amikor az egyént csak egy állam tekinti állampolgárának. Read bíró különvéleményében azt hangsúlyozta, hogy ez az elv csak kettős állampolgárok esetében alkalmazandó.⁵⁷ A Bíróság ugyan nem nevesíti azokat az ügyeket, amelyekre döntését alapozta, mégis könnyedén rálelünk azokra. Azonban megvizsgálva ezeket a határozatokat, feltűnik, hogy valójában nem mindig ez a megoldás került alkalmazásra, hanem a domináns állampolgárság elve. Az *effektivitás elve (tényleges állampolgárság)* ugyanis csak azt a kritériumot foglalja magában, hogy a diplomáciai védelmet nyújtani kívánó államhoz tényleges kötelék fűzze az állampolgárt, így ha mindkét állam irányában megvan a kapocs, akkor bármelyik országnak joga lesz a másikkal szemben védelmet nyújtani az egyén számára. A *domináns állampolgárság elve* viszont nem elégszik meg a tényleges és szoros kapcsolattal. Csak az az állam lesz jogosult a védelem nyújtására, amelyikhez szorosabb kapocs fűzi az egyént.

Vegyük példaként a határ egyik oldalán dolgozó és a másik oldalán lakó kettős állampolgárt, vagy az egyik államában tanuló egyetemi hallgatót, akinek az eltartását biztosító szülei a másik államban élnek és dolgoznak. Ezekben az esetekben az effektivitás elve alapján mindkét állam jogosult lesz a diplomáciai védelem nyújtására, hiszen mindegyik irányában fennáll a tényleges és szoros kapcsolat. A domináns állampolgárság elvének alkalmazása esetén pedig csak az egyik államot illeti meg ez a jog, de igen nehéz eldönteni, hogy melyiket. Az első esetben a lakóhely szerinti állam mellett szólhat az az érv, hogy a bírósági döntések többségében a domicílium alapján határozták meg a diplomáciai védelem megengedhetőségét, viszont az illető a másik államból kapja a fizetését, sőt később a nyugdíját is, ezért mélyen érintik az adott ország munka- és szociális jogi szabályai. A második esetben szereplő egyetemi hallgató esetén is nehéz eldönteni, hogy melyik állampolgársága számít elsődlegesnek. Gyakorlatilag

⁵⁵ Ugovor o dvojnomo državljanstvu između Bosne i Hercegovine i Savezne Republike Jugoslavije, 5.cikk

⁵⁶ *Nottebohm case-Liechtenstein v. Guatemala*, Judgment of April 6th, 1955.I.C.J. Reports

⁵⁷ First Rapourt on Diplomatic Protection. 43.

az év jelentős részében az egyetemének otthont adó országban tartózkodik, ráadásul enyhén szólva nem közömbös számára, hogy milyenek az adott állam felsőoktatásra vonatkozó szabályai. Életszínvonala azonban elsősorban szüleitől függ, akik pedig a másik ország jogszabályainak és gazdasági helyzetének megfelelően kapják fizetésüket. Az ítéletek megfogalmazásából és az előkészületi anyagokból az derül ki, hogy a domináns állampolgárság kritériuma alkalmazandó. Még ha olykor az effektivitás kifejezéssel találkozunk a többes állampolgárok esetén, akkor is a domináns állampolgárság elvét kell érteni ezalatt.

A gyakorlatban azért nem merült fel eddig a két elv elhatárolásának kérdése, mert kettős állampolgárság esetén általában az egyik állampolgárság formális, míg a másik tényleges és egyúttal domináns is. A probléma azonban egyáltalán nem csak elméleti jellegű. A fentiekben említett példák jól szemléltetik, hogy léteznek olyan kettős állampolgárok, akiknek mindkét állama tényleges. Komoly esély van arra, hogy ha valaha is foglalkoznia kell egy a nemzetközi jog alapján eljáró fórumnak ezzel az elhatárolási kérdéssel, akkor Magyarország is érintett lesz a vitában tekintettel az anyaországban tanuló határon túli egyetemi hallgatók számára.

A bírói döntések megvizsgálásakor sokszor igen nehéz eldönteni, hogy a tényleges és a domináns állampolgárság elve közül melyik került alkalmazásra. A *Drummond-ügy* nem csak a két elv alkalmazása szempontjából, hanem a többes állampolgárok diplomáciai védelmével kapcsolatban is az első esetnek számít. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy az első a többes állampolgárságok diplomáciai védelmével foglalkozó ügyben a tényleges vagy a domináns állampolgárság elve került alkalmazásra. James Louis Drummond francia-brit kettős állampolgár volt, amikor a francia kormány kisajátította vagyonát 1792-ben. Az Egyesült Királyság azonban nem volt hajlandó diplomáciai védelmet nyújtani részére 1834-ben, amit azzal indokolt, hogy lakóhelye (egészen pontosan domiciliuma) a sérelem elszenvedésekor Franciaországban volt, és hordozta „minden jegyét és jellegzetességét a francia karakternek”.⁵⁸ Drummond ügye tehát nem került nemzetközi bírói fórum elé, mert az Egyesült Királyság diszkrecionális jogkörével élve megtagadta a diplomáciai védelem nyújtását. A megfogalmazásból a ténylegesség kritériuma sejlik ki. Ha azt vizsgálta volna az Egyesült Királyság, hogy melyik állampolgársága domináns, akkor valahogy úgy fogalmazott volna, hogy Drummond karakterét tekintve sokkal inkább francia, mint brit.

Az 1912-ben elbírált híres *Canevaro-ügyben* az Állandó Nemzetközi Választottbíróság kimondottan az effektivitás elvét alkalmazta. A Választottbíróság döntése alapján Olaszország nem nyújthatott diplomáciai védelmet az olasz-perui kettős állampolgárnak, mert ő „ismétlő-

⁵⁸ 2 Knapp, P. C. Rep. 295, 12 Eng. Rep. 492. In First Rapourt on Diplomatic Protection. 44.

dő jelleggel perui állampolgárként cselekedett”, jelöltette magát a perui Szenátusba és még Peru hollandiai konzuli tisztségét is ellátta.⁵⁹ Canevaro az olasz állampolgárságot a *ius sanguinis* elve alapján szerezte meg, Olaszországhoz tényleges és szoros kapcsolat egyáltalán nem fűzte. Így ez a döntés sem segít nekünk abban, hogy eldönthessük a bíróságok a két hasonló, de mégis különböző elv közül melyiket alkalmazták.

A Francia-Német Vegyes Döntőbizottság által 1925-ben elbírált *de Monfort-ügyben* is a ténylegesség, a fórum megfogalmazása szerint az „aktív állampolgárság elve” kerül elő, mint a „az állampolgárság meghatározása ténybeli és jogi elemek vegyülése által.”⁶⁰

Ugyancsak az effektivitás elve került alkalmazásra a *Tellech-*, a *Hein-* és a *Blumenthal-ügyekben*.⁶¹

A 19. és a 20. század fordulóján a forrongó Venezuela „szerencsére” több olyan ügy szülőföldjeként szolgált, amelyben az eljáró fórum kimondottan a domináns állampolgárság elvét alkalmazta. Az egyik ügyben de Brissot és de Hammer amerikai állampolgárokként lettek venezuelai felkelők áldozatai. A venezuelai-amerikai kettős állampolgárságú özvegyeik és gyermekeik az Egyesült Államok fordultak diplomáciai védelemért Venezuela ellen férjük illetve apjuk elvesztése miatt. Az Amerikai-Venezuelai Igényérvényesítő Bizottság szerint azonban az Egyesült Államok nem nyújthat nekik diplomáciai védelmet, mert a területen születéssel szerzett és a lakóhelynek is megfelelő állampolgárság tekinthető elsődlegesnek.⁶²

A Brit-Venezuelai Vegyes Döntőbizottság a *Mathinson-ügyben* azt mondta ki, hogy a lakóhely szerinti állampolgárság az elsődleges.⁶³

A különböző venezuelai nemzetközi választottbírói testületek szintén a domináns állampolgárság elvének tényleges alkalmazásával döntöttek el a *Miliani-*, a *Stevenson-* és a *Brignone-ügyeket* is.⁶⁴

Az említett ügyek mindegyikében olyankor alkalmazta az eljáró fórum a domináns illetve a tényleges állampolgárság elvét, mikor az egyén egyik állama valamelyik másik államával szemben nyújtott volna diplomáciai védelmet. A magyar vonatkozású *de Born-ügyben* a Magyar – Szerb-Horvát-Szlovén Vegyes Döntőbizottság 1926-ban a tényleges állampolgári köte-

⁵⁹ Scott, The Hague Court Reports, vol. I, 284. In First Rapourt on Diplomatic Protection. 45.

⁶⁰ Annual Digest and Reports of Public International Law Cases 1925-26, case No. 206, 279. In First Rapourt on Diplomatic Protection. 45.

⁶¹ First Rapourt on Diplomatic Protection. 45.

⁶² Moore, International Arbitrations, 2456-2459 (1898). In First Rapourt on Diplomatic Protection. 44.

⁶³ Annual Digest and Reports of Public International Law Cases 1925-26, case No. 206, 279.

Emphasis added. In First Rapourt on Diplomatic Protection. 45.

⁶⁴ First Rapourt on Diplomatic Protection. 45.

léket helyezte górcső alá.⁶⁵ Döntő szempontként a lakóhely, az üzleti tevékenység és a politikai jogok gyakorlása került elő.

Az 1930. évi Hágai Egyezmény is tulajdonképpen a domináns állampolgárság elvét rendeli alkalmazni arra az esetre, ha a többes állampolgárnak olyan állammal szemben szeretnének védelmet nyújtani, amelynek nem állampolgára. Az Egyezmény megfogalmazása szerint „harmadik államban, az egynél több állampolgársággal rendelkező személyt úgy kell kezelni, mintha csak egy lenne neki. A személyi állapot és bármely hatályban levő egyezmény sérelme nélkül, a harmadik államnak az ilyen személy által birtokolt állampolgárságok közül a saját területén kizárólagosan azt kell elismernie a kettő közül, amely annak az országnak az állampolgársága, ahol az egyén leginkább és szokásszerűen lakik, vagy annak az államnak az állampolgárságát, amelyhez a körülmények alapján az egyén szorosabban látszik kötődni.”⁶⁶

Mivel az idézett rendelkezés alapján az állam csak egy állampolgárságot vehet figyelembe, méghozzá azt, amihez „egyen szorosabban látszik kötődni”, megállapítható, hogy a tényleges vagy domináns állampolgárság elv kérdésében is az utóbbi javára foglal állást az Egyezmény. Az Egyezményt összeállító kodifikációs bizottságban volt olyan javaslat, hogy a domináns állampolgárság elvét ki kellene terjeszteni azokra az esetekre is, amikor a kettős állampolgár saját államával szemben részesülne diplomáciai védelemben. Ezt azonban a többség elvetette, és ezért – mint korábban ismertetésre is került – ilyen esetben nem nyújtható diplomáciai védelem. Érdekesség, hogy Kína, Peru és Japán csak e cikkel szembeni fenntartással volt hajlandó aláírni a szerződést, utóbbi kettő esetében még a ratifikáció is elmaradt.⁶⁷

Az 1955-ben a Nottebohm-ügyre hivatkozva eldöntött *Mergé-ügyben* az Olasz-Amerikai Békéltető Bizottság eligazítást ad a kérdésben, hiszen kimondja, „a tényleges állampolgárság nem csak valós köteléket jelent, hanem az egyik állampolgárság dominanciáját a másikkal szemben az adott esetben meglevő tényekre alapozva.”⁶⁸

A Mergé-ügyben a békéltető fórum nem csak az effektivitás és a domináns állampolgárság elvét igyekszik egymással kibékíteni, hanem utóbbit is az állami felelősség kizárásának elvével.⁶⁹ Az ítélet indoklása szerint a két elv nem lehet összeegyeztethetetlen egymással, hiszen akkor az 1930. évi Hágai Egyezmény és az 1949-ben az ENSZ szolgálatban elszenvedett károk miatti kártérítés ügyében a Nemzetközi Bíróság nem alkalmazná egyszerre mindkettőt.

⁶⁵ Annual Digest and Reports of Public International Law Cases 1925-26, case No. 205. In In First Rapourt on Diplomatic Protection. 54.

⁶⁶ Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Laws, 5.cikk

⁶⁷ <http://treaties.un.org/Pages/LONViewDetails.aspx?src=LON&id=512&lang=en#4> (2012.10.15.)

⁶⁸ Mergé Case (U.S v. It), 14 R.I.A.A. 236 (It-U.S. Conciliation Comm'n 1955)

⁶⁹ Uo.

A két elv a Békéltető Bizottság szerint nem hogy nem zárja ki, hanem éppen, hogy kiegészíti egymást. Ha ugyanis a diplomáciai védelem szempontjából csak a tényleges állampolgárság számít állampolgárságnak, a tényleges állampolgárság alatt pedig a domináns állampolgárságot kell érteni, akkor a szabályt, miszerint diplomáciai védelem nem nyújtható többes állampolgárnak olyan állammal szemben, melynek az egyén szintén állampolgára, úgy kell érteni, hogy diplomáciai védelmet olyan állammal szemben nem lehet nyújtani, amely a domináns állampolgárságot nyújtja.

Ugyanez a fórum még mintegy 50 ügyet döntött el erre a döntésére hivatkozva, de igazán csak az teszi jelentőssé az ítéleteket, hogy az 1981. évi algíri egyezmény által felállított Iráni-Amerikai Igényérvényesítő Törvényszék is hivatkozási alapul használta fel őket.⁷⁰ Az első ilyen ítélet az *Esphahanian-ügyben* született, ami a Mergé-ügyben lefektetett tényleges-domináns állampolgárság koncepciót alkalmazta. Ez ellen azonban 3 iráni bíró különvéleménnyel élt. Szerintük a domináns állampolgárság elvét az esetek nagy részében épp azért alkalmazták, hogy olyan állam ellen ne lehessen diplomáciai védelmet nyújtani, amelynek az egyén szintén állampolgára. Azt a néhány kivételes esetet (Blumenthal-ügy, Hein-ügy, de Monforth-ügy) pedig azért nem tanácsos figyelembe venni, mert azokat olyan fórumok bírálták el, amelyeket (az első világháborút lezáró) békeszerződések hoztak létre, és amelyek pont ezért mindig a győztes hatalmak javára döntöttek. E vélemények ellen mindenekelőtt az szól, hogy ha ezek a bírói testületek egyszerűen azért nem tartották megengedhetőnek a diplomáciai védelmet, mert a sérelmet szenvedett egyén (pusztán formálisan) az állampolgáruk volt, akkor erre kellett volna hivatkozniuk, ahogy az az *Alexander-ügyben* meg is történt, és egyáltalán nem kellett volna foglalkozniuk a tényleges kapcsolat meglétével. Az az érv sem állja meg helyét, hogy az eljáró fórumok mindig a győztes hatalmak érdekeit tartották szem előtt, hiszen ez a *Tellech-*, illetve a *de Brissot* és *De Hammer-ügyekben* sem így történt.

Végül az *A/18-as számú ügyben* az egész Törvényszék fejet hajtott a domináns állampolgárság elve előtt, ezen felül mintegy 130 ügyet döntött el így ez a fórum.⁷¹ Ráadásul az ENSZ BT által felállított Kártérítési Bizottság, amit a kuvaitiaknak Irak által okozott károk megtérítése miatt hoztak létre, is ezt a megoldást követi.⁷²

A jogtudósok közül Charles Rousseau, Henri Battifol, Paul Lagarde és Lucien Rode is a domináns állampolgárság mellett foglal állást.⁷³ Rajtuk kívül még az állami felelősség kodifiká-

⁷⁰ First Rapourt on Diplomatic Protection. 48.

⁷¹ Uo., 49-50.

⁷² Uo.

⁷³ First Rapourt on Diplomatic Protection. 49.

lásával megbízott riportőr, Garcia Amador is, aki szerint a domináns állampolgárság elve alkalmazandó saját és harmadik állammal szembeni diplomáciai védelem esetén egyaránt.⁷⁴

Ezek után nem meglepő, hogy a 2006. évi Egyezménytervezet 6. cikke úgy rendelkezik, hogy „az állampolgárság szerinti állam nem gyakorolhat diplomáciai védelmet egy személyre tekintettel olyan állammal szemben, amelynek a személy szintén állampolgára, ha csak az előbbi állam állampolgársága nem domináns mind a sérelem, mind pedig a követelés hivatalos benyújtásának idején.”⁷⁵ A megfogalmazásból kifejezetten kitűnik a Mergé-ügyben hozott ítélet hatása, hiszen az állami felelősség kizárása egészül ki a domináns állampolgárság elvével. Az első fordulat az előbbit tükrözi, a második viszont az utóbbit kifejezve azt, hogy a látszólag két ellentétes elv könnyen megfér egymás mellett.

Az Egyezménytervezet értelemszerűen nem egy hatályos nemzetközi szerződés, a kérdést tehát még nem lehet lezártnak tekinteni. A Hágai Egyezmény ezzel szemben – ha viszonylag kevés állam is részes – hatályban van.

3.3 A formális állampolgárság elegendősége

Felmerül a kérdés, hogy egyáltalán miért számítsen, kinek hány állampolgársága van. Miért akadályozza meg a diplomáciai védelmet, hogy az illető többes állampolgár, ha rendelkezik annak az államnak az állampolgárságával, amely őt védelemben részesítené?

Ha olyan állam ellen részesítik az egyént diplomáciai védelemben, amelynek maga is állampolgára, akkor felmerül a beavatkozás tilalma, különösen, ha ehhez az államhoz fűzik domináns állampolgári szálak az egyént.

Harmadik állammal szemben azonban nehéz ilyen akadályt találni. A Salem-ügyben eljáró Választottbíróság már nem vizsgálta a tényleges állampolgári köteléket. Egyiptom arra hivatkozott, hogy az Egyesült Államoknak nincs joga diplomáciai védelemben részesíteni a perzsamerikai kettős állampolgárt, mert Perzsiához fűzik tényleges állampolgári szálak. A Választottbíróság azonban úgy foglalt állást, hogy „a nemzetközi jog szabálya az, hogy kettős állampolgárság esetén egy harmadik hatalom nem jogosult vitatni két másik hatalom közül az egyiknek a követelését, akinek állampolgára egy másik hatalom állampolgárságára hivatkozva érdekelt az ügyben.”⁷⁶

Az Olasz-Amerikai Békéltető Bizottság sem tartotta követelménynek a tényleges (domináns) állampolgári kapcsolatot, amennyiben a kettős állampolgárnak nem valamelyik saját állama

⁷⁴ Uo. 50.

⁷⁵ Draft Articles on Diplomatic Protection, 6. cikk

⁷⁶ Salem case (1932) 2 R.I.A.A. In John Dugard: First Rapourt on Diplomatic Protection. 55.

okozta a sérelmet. *Verano-ügyben*, ahol egy amerikai-török kettős állampolgár szenvedett sérelmet, így döntött: „Az Egyesült Államok állampolgárai, akik nem olasz állampolgársággal rendelkeztek, hanem egy harmadik állam állampolgárságával, kezelhetők az Egyesült Államok állampolgáraiként az egyezmény alapján, még akkor is, ha domináns állampolgárságuk a harmadik államé volt.”⁷⁷

Ezt a szabályt követte a Bizottság a *Flegenheimer-ügyben*, majd a *Stanković-ügyben* is.⁷⁸

Az Iráni-Amerikai Igényérvényesítő Bizottság már egy köztes szabályt alkalmazott. Felállította a jóhiszeműen szerzett állampolgárság követelményét.

Az ENSZ Kártérítési Bizottsága is erre az álláspontra helyezkedett.⁷⁹

Elvileg annak sincs akadálya, hogy az egyén államai közösen lépjenek fel a harmadik állammal szemben.

A 2006. évi Egyezménytervezet is elegendőnek tartja a formális állampolgárságot ebben az esetben. Megfogalmazása szerint:

„1. Bármely állam, amelynek egy kettős vagy többes állampolgár állampolgára, gyakorolhat diplomáciai védelmet arra az állampolgárra tekintettel olyan állammal szemben, amelynek a személy nem állampolgára.

2. Kettő vagy több állampolgárság szerinti állam együttesen is gyakorolhat diplomáciai védelmet a kettős vagy többes állampolgárra tekintettel.”⁸⁰

A jugoszláv-boszniai kettős állampolgárságról szóló kétoldalú szerződés is kifejezetten a formális állampolgárság elve mellett foglal állást a diplomáciai védelem esetén.⁸¹

4 A többes állampolgárok diplomáciai védelmének aktualitása

4.1 A kérdés globális jelentősége

A 2001. szeptember 11-ei terrortámadások után az Egyesült Államok meghirdette a „terror elleni háborút”. Ennek keretében vezette be a különleges kiadatás intézményét, amelynek értelmében a CIA állampolgárságukra való tekintet nélkül terroristagyanús személyeket tartóztathat le, és bírósági eljárás mellőzésével kiadhatja őket más országoknak.⁸² Az eljárás önmagában is aggályokat vet fel, de az igazi problémát az jelenti, hogy rendszerint olyan országok-

⁷⁷ Vereano claim (1957) 25 I.L.R. In John Dugard: First Rapourt on Diplomatic Protection. 56.

⁷⁸ First Rapourt on Diplomatic Protection. 56.

⁷⁹ Uo.

⁸⁰ Draft Articles on Diplomatic Protection, 7. cikk

⁸¹ Ugovor o dvojnóm državljanstvu između Bosne i Hercegovine i Savezne Republike Jugoslavije, 10.cikk

⁸² Craig Forcece: The Capacity to Protect: Diplomatic Protection of Dual Nationals in the 'War on Terror'. <http://ejil.oxfordjournals.org/content/17/2/369.full> (2012.10.15)

ba kerülnek ezáltal a személyek, ahol különböző testi és lelki kínzásokat kell elviselniük a vallatás során. A helyzeten csöppet sem javít, hogy ezeknek az embereknek a saját hazájukban kell elszenvedniük mindezt. Több esetben előfordult, hogy nem az így „kiadott” személyek nem csak annak – a rendszerint muszlim többségű államnak – az állampolgárai, hanem valamely nyugati államénak is. Ráadásul általában az előbbi országban születtek, utóbbihoz meg tényleges és szoros kapcsolat fűzi őket.

A leghíresebb és a legrészletesebben ismert ügy Maher Arar esete, aki Szíriában született, de 17 éves korában Kanadába emigrált.⁸³ 2002 szeptemberében tunéziai nyaralása alatt egy e-mailt kapott munkáltatójától, hogy térjen haza Ottawába. Először Zürichbe repült, majd ott felszállt a montreali járatra. Azonban New York-i átszálláskor miután bemutatta kanadai útlevelét, letartóztatták. Kihallgatása mintegy két hétig tartott. Az amerikai hatóságok azzal gyanúsították, hogy kapcsolatban áll az al-Kaida terrorszervezettel. A letartóztatás után néhány nappal állítólag arra kérték, hogy önkéntesen menjen el Szíriába, amit ő visszautasított a várható kínzásokra tekintettel. Ehelyett inkább Kanadába szeretett volna visszatérni, vagy Svájcba, ahonnan gépe is érkezett. Ararnak október 1-jén megengedték, hogy felhívja családtagjait, akik mindeztől nem tudtak hollétéről. A családtagok ezután értesítették a kanadai konzulátust, ahol kiderült, hogy mindeztől nem értesítette őket hivatalos úton az Egyesült Államok a fogva tartásról. Október 3-án meglátogatta őt két hivatalnok a Kanada New York-i konzulátusáról, akik biztosították, hogy nem küldhetik Szíriába, hiszen kanadai állampolgár. Másnap az amerikai bevándorlási hivatal két dolgozója látogatta meg, akik megkérték, hogy nevezze meg azt az országot, ahova el szeretne jutni az Egyesült Államok elhagyása után. Annak ellenére, hogy ekkor Kanadát jelölte meg, október 8-án bilincsbe verve vitték el egy olyan szobába, ahol a két hivatalnok tartózkodott, akik közölték vele, hogy Szíriába küldik. Arar ellenkezett mondván, Szíriában kínzások várnak rá, de ez hidegen hagyta a hatóságokat. Ezután magánrepülővel először Washingtonba, majd Jordánia fővárosába, Ammanba vitték. A jordániaiak, akiket a Szíriába szállításával bíztak meg, állítólag bántalmazták is.

Arar azt állítja, hogy a szíriai fogva tartása alatt fizikai és lelki kínzásoknak volt kitéve. A vallatások közben ugyanazokat a kérdéseket intézték hozzá, mint az amerikaiak.

Október 21-én Szíria értesítette a Kanada damaszkuszi nagykövetségét a fogva tartásról. Az amerikaiak állítólag nem voltak hajlandók elismerni, hogy Arart Szíriába küldték.

Végül majd egy évvel később, 2003. október 3-án kiengedték, mivel nem tudták bizonyítani kapcsolatait a terrorszervezettel.

⁸³ Uo.

Nem Arar esete az egyetlen. Lényegében ugyanez történt Abdullah Almakival és Ahmad El Maatival is, de vannak olyan esetek is, amelyeket nem kapott úgy fel a kanadai közvélemény, mint például Kassim Mohamedé vagy Mahoob Khawajáé.⁸⁴

Nem csak a rendkívüli kiadatás miatt álltak elő olyan helyzetek, ami miatt a többes állampolgárok diplomáciai védelmének kérdésére fokozottabb figyelem irányult. 2003. június 23-án az iráni hatóságok letartóztatták az kanadai-iráni kettős állampolgár Zahra Kazemit, amiért fotóriporterként lefényképezett egy iráni börtönt. Az 54 éves nőt úgy megverték vallatói, hogy kómába esett, és hetekkel később meg is halt.⁸⁵

Annak ellenére, hogy az említett esetek Kanadában kavartak vihart, más nyugati országok kettős állampolgárai is kerülhetnek, és sajnos nagy valószínűséggel kerülnek ilyen helyzetbe. Ezek az esetek életre hívták nemzetközi jogászok érdeklődését a többes állampolgárok diplomáciai védelmének kérdései iránt. Arar esetében Craig Forcese mind a harmadik állammal, mind pedig a saját állammal szemben nyújtandó védelem szempontjából megvizsgálta a kérdést.⁸⁶ Arar ugyanis nem csak Szíria részéről szenvedett el sérelmet, hanem az őt nekik kiadó Egyesült Államok részéről is. Utóbbinak ugyanis értesítenie kellett volna Arart, hogy felveheti a kapcsolatot a kanadai konzuli hatóságokkal. Ráadásul a kanadai konzulátust is értesíteni kellett volna Arar letartóztatásáról, amiről csak a családtagoktól szereztek tudomást. A nemzetközi jog szabályainak ismeretében nyugodt szívvel kijelenthetjük, hogy Kanadának az összes szóba jöhető megoldás értelmében joga van diplomáciai védelmet nyújtani Ararnak az Egyesült Államokkal szemben. A két elv, aminek alkalmazása felmerülhet akkor, ha a sérelmet harmadik állam okozta, a domináns állampolgárság elve illetve a formális állampolgárság elegendősége. Arar domináns állampolgársága pedig a kanadai, ami értelemszerűen azt is jelenti, hogy formálisan is kanadai állampolgár.

A Szíria elleni diplomáciai védelemmel kapcsolatban már nem lehetünk ennyire biztosak a válaszunkban. A domináns állampolgárság elve alapján Kanada nyújthatna védelmet Arar számára, az állami felelősség kizárásának elve szerint azonban nem. Forcese ugyanarra a következtetésre jut, mint a Nemzetközi Jogi Bizottság, vagyis hogy az előbbi elv alkalmazása felel meg a hatályos nemzetközi jognak. Ezek szerint tehát Kanada mindkét állammal szemben felléphetett volna.

⁸⁴ Daiva Stasiulis, Darryl Ross: Security, Flexible Sovereignty, and the Perils of Multiple Citizenship. In *Citizenship Studies*, Vol. 10 No. 3, 2006

⁸⁵ Craig Forcese: Shelter from the Stone: Rethinking Diplomatic Protection of Dual Nationals in Modern International law. In *George Washington International Law Review*; 2005; 37, 2; ABI/INFORM Global pg. 469

⁸⁶ Craig Forcese: The Capacity to Protect: Diplomatic Protection of Dual Nationals in the 'War on Terror'. <http://ejil.oxfordjournals.org/content/17/2/369.full> (2012.10.15)

Mindezek után sokaknak szúrhat szemet, hogy Kanada mégsem élt ezzel a lehetőséggel. A „terror elleni háború” időszakában olyan helyzet állt elő, hogy egy eleve gyanúsnak tartott állampolgárság birtoklása háttérbe szorítja egy nemzetközileg biztonságosnak tartott állampolgárság – mint például a kanadai – által nyújtott előnyöket.⁸⁷

Egy iráni-kanadai kettős állampolgár, Babak Eslahjou, aki gyakran ingázik az Egyesült Államok és Kanada között, arról panaszkodik, hogy a szeptember 11-ei terrortámadások óta négyórás procedúrának teszi ki magát a határ átlépésekor, ahol ujjlenyomatot vesznek tőle, kikérdezik és lefényképezik. Úgy fogalmaz, „Kanada semmisnek tekintti arra irányuló kötelezettségét, hogy megvédjen engem az ilyen előítéllettel teli bánásmódtól. A kormányom szemet huny azon tény fölött, hogy nem élvezek tovább egyes előnyöket, amelyek azzal járnak együtt, hogy kanadai állampolgár vagyok, név szerint egy megbecsült útlevelet. ... Kanada elfogadta, hogy mostantól csak félállampolgár vagyok.”⁸⁸

Háborús időszakokban mindig is különböző hátrányos következményeket kellett elszenvedniük azoknak a kettős állampolgároknak, akik a két szemben álló fél állampolgárai voltak, ideértve a vagyonek kobzástól egészen az internálásig sok mindent.⁸⁹ Ilyen helyzetekben az országok vezetése félelemtől vezérelve egyszerűen nem hajlandó figyelembe venni, hogy az adott személyek a saját állampolgárai is. Ráadásul az adott személy jegyei elárulják származását, és hiába mutat fel nyugati útlevelet, mindenekelőtt arabként vagy muszlimként fogják kezelni. A két szó a jelenlegi torz világképben nem csak, hogy egymással kezelődik szinonimaként, hanem a terrorista fogalmával is. Ezeket a személyeket a jelenlegi állapotok szerint mindkét „hazájuk” gyakorlatilag ellenségként kezeli. Jelenlegi otthonuk azért, mert arabok vagy iszlám hitűek, származási országuk pedig azért, mert nyugatiak.

Jogosan merül fel ezek után a kérdés, hogy ezeket az embereket akkor ki fogja megvédeni? Talán utolsó reménységük azon védelmi lehetőségben rejlik, amire a nemzetközi jog az *erga omnes* normák megsértése miatt nyújt lehetőséget.⁹⁰ Nem szabad azonban megfeledkezni az emberi jogi bíróságok igénybevételének lehetőségéről sem. Ezekben az esetekben ugyanis bármely állam a nemzetközi közösség egészének nevében léphet fel az egyének érdekében. A rendkívüli kiadatással kapcsolatos esetekben mind az Egyesült Államok, mind pedig a kínval-

⁸⁷ Stasiulis, Ross

⁸⁸ Siddiqui, H. (2005) “I’m being treated as a half-Canadian”, Toronto Star, A23, 22 December. In Daiva Stasiulis, Darryl Ross: Security, Flexible Sovereignty, and the Perils of Multiple Citizenship. In *Citizenship Studies*, Vol. 10 No. 3, 2006

⁸⁹ Daiva Stasiulis, Darryl Ross: Security, Flexible Sovereignty, and the Perils of Multiple Citizenship. In *Citizenship Studies*, Vol. 10 No. 3, 2006

⁹⁰ Craig Forcece: The Capacity to Protect: Diplomatic Protection of Dual Nationals in the ‘War on Terror’. <http://ejil.oxfordjournals.org/content/17/2/369.full> (2012.10.15)

latásokat végrehajtó származási országok (Szíria, Egyiptom, Irán és Marokkó) gyakorlatilag *erga omnes* normákat sértenek meg, mivel a kínzás tilalma ilyenek számát.

Azok az országok, amelyekbe a rendkívüli kiadatás irányul egyértelműen megsértik a kínzás elleni ENSZ-egyezmény 1. cikkét, hiszen ennek alapján „a kínzás kifejezés minden olyan cselekményt jelent, amelyet szándékosan, éles testi vagy lelki fájdalom vagy szenvedés kiváltása céljából alkalmaznak valakivel szemben, hogy tőle, illetőleg harmadik személytől értesüléseket vagy vallomást csikarjanak ki”⁹¹.

Az Egyesült Államokkal kapcsolatban meg felmerül ugyanezen egyezmény 3. cikkének megsértése, ami alapján: „[e]gyetlen részes állam sem köteles kiutasítani, hazatoloncolni vagy kiadni valakit egy másik olyan államnak, ahol nyomós okoknál fogva tartani lehet attól a veszélytől, hogy az illető személyt megkínózzák.”⁹² Bár a megfogalmazásból sokkal inkább az a szabály sejlik ki, hogy a részes államokat azon kiadatási stb. kötelezettségük alól menti fel, ami egyébként fennállna, ha a kínzás veszélye nem forogna fent. Ez az értelmezési lehetőség nem fordítási hibából ered, hiszen az angol szövegből is ez következik. Így sajnos azt kell megállapítani, hogy Forcese helytelen következtetésre jut, amikor megállapítja, az Egyesült Államok megsértette az egyezmény 3. cikkét.⁹³

4.2A kérdés jelentősége magyar szempontból

4.2.1 Az egyszerűsített honosítással magyar állampolgárságot szerző személyek diplomáciai védelme

A dolgozat témájául választott kérdés 2010 óta különösen fontossá vált magyar szempontból is. Az Országgyűlés ekkor azért módosította az állampolgárságról szóló törvényt, hogy megteremtse a kedvezményes honosítás lehetőségét azon személyek számára, akik magyar állampolgárságú felmenővel rendelkeznek, vagy magyarországi származásukat valószínűsítik, és beszélik a magyar nyelvet.⁹⁴ A módosítás ezen túlmenően ilyen személyek esetén teljesen eltörölte a helyben lakás követelményét is.⁹⁵

Az új állampolgársági szabályozás célja kimondottan is az volt, hogy a Magyarország határain túl élő magyar nemzetiségű személyek magyar állampolgárokká válhassanak anélkül, hogy Magyarországra költöznének. Azért nem rendelkezhet úgy az állampolgársági törvény, hogy a

⁹¹ 1988. évi 3. tvr., 1.cikk

⁹² Uo., 3.cikk

⁹³ vö: Craig Forcese: The Capacity to Protect: Diplomatic Protection of Dual Nationals in the 'War on Terror'.

⁹⁴ 1993. évi LV. törvény 4.§ (3)

⁹⁵ Uo.

magyar nemzetiségűekre vonatkozik a könnyítés, mert az 1997. évi Európai Állampolgársági Egyezmény azt mondja ki, hogy „a részes államok állampolgárságra vonatkozó szabályai nem tartalmazhatnak megkülönböztetést vagy nem foglalhatnak magukban semmilyen olyan gyakorlatot, amely kimeríti a nemet, vallást, fajt, bőrszínt vagy nemzeti vagy etnikai származáson alapuló diszkriminációt.”⁹⁶ Bár a hatályos szabályozás alapján a történelmi Magyarország területén élő más nemzetiségű személyek is jó eséllyel szerezhetik meg az egyszerűsített honosítási eljárás révén magyar állampolgárságot, hiszen az ő felmenőik is azok voltak, és akadnak köztük olyanok, akik valamennyire ismerik is a magyar nyelvet, a törvény mégis elsősorban a magyarokat érinti.

Magyarország Alaptörvénye alapján „Magyarország az egységes magyar nemzet összetartozását szem előtt tartva felelősséget visel a határain kívül élő magyarok sorsáért, elősegíti közösségeik fennmaradását és fejlődését, támogatja magyarságuk megőrzésére irányuló törekvéseiket, egyéni és közösségi jogaik érvényesítését, közösségi önkormányzataik létrehozását, a szülőföldön való boldogulásukat, valamint előmozdítja együttműködésüket egymással és Magyarországgal.”⁹⁷

Lényegében ugyanezt tartalmazta a rendszerváltás óta az előző Alkotmány is, csak az sokkal szűkszavúbb és óvatosabb volt: „[a] Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását.”⁹⁸

A lehetőség megnyílásával, hogy határon túli magyarok könnyedén megszerezhetik a magyar állampolgárságot, felmerül a kérdés, mennyire lehet a diplomáciai védelem intézménye a fentebb idézett alkotmányos kötelezettségvállalás teljesítésének egyik eszköze.

A diplomáciai védelemre vonatkozó alkotmányos rendelkezést gyakorlatilag az Alaptörvény G) cikk (2) bekezdésében találjuk meg, amely a magyar állampolgárok védelmére vonatkozó általános kötelezettségvállalást fogalmazza meg.⁹⁹

A továbbiakban tehát az kerül megvizsgálásra, hogy a határon túli magyarok iránti alkotmányos felelősségvállalás és a magyar állampolgárok védelmére vonatkozó kötelezettség találkozásaként a nemzetközi jog – a már ismertett szabályok fényében – mennyire ad lehetőséget Magyarországnak arra, hogy a határon túli magyarokat diplomáciai védelemben részesítse.

⁹⁶ 2002. évi III. törvény, 5.cikk 1.pont

⁹⁷ Magyarország Alaptörvénye D) cikk

⁹⁸ 1949. évi XX. törvény 6.§ (3)

⁹⁹ Magyarország Alaptörvénye G) cikk (2) „Magyarország védelmezi állampolgárait.”

Kardinális kérdés, hogy határon túli magyarokat, akik Magyarország állampolgáraivá is váltak, lehet-e diplomáciai védelemben részesíteni azokkal az országokkal szemben, ahol élnek, és amelyeknek szintén állampolgáraiknak tekintik őket. Főszabály szerint erre a kérdésre mindenképpen nemleges választ kell adnunk mind az állami felelősség kizárásának, mind pedig a domináns állampolgárság elve alapján. Amennyiben olyan személyről van szó, aki „csak” az anyanyelve és egyéb kulturális ismérvek alapján kötődik Magyarországhoz, nincs mód arra, hogy a magyar állam részéről diplomáciai védelemben részesüljön azzal az állammal szemben, ahol lakik és dolgozik, egyszerűen él. Azokkal, akik ugyan szülőföldjükön laknak, de Magyarországon tanulnak vagy dolgoznak, már más a helyzet. Egy bentlakó egyetemi hallgató gyakorlatilag többet tartózkodik az oktatási intézménynek otthont adó városban, mint lakóhelyén. Ráadásul mélyen érintik az adott ország felsőoktatási szabályai. Főként ebben az országban adózik, hiszen itt vásárol, fizeti a bérleti díjat, a közüzemi számlákat. Mindeközben életszínvonala elsősorban szülei megélhetésétől függ, amire a másik ország gazdasági helyzete, munka- és szociális jogi szabályai hatnak ki alapvetően. Ne feledkezzünk meg arról, hogy rengeteg határon túli magyar fiatal tanul Magyarországon, akik elsősorban azokból az országokból érkeznek, ahol nagyon kevés lehetőség nyílik a magyar nyelvű felsőoktatásban való részvételre.

A diákok mellett mindenképp meg kell említeni a határon túli magyar munkavállalókat. Egyáltalán nem elképzelhetetlen, hogy valaki mondjuk a vajdasági Horgoson lakik, de Szegeden dolgozik, vagy a romániai Érmihályfalváról ingázik nap, mint nap Debrecenbe, ahol a munkahelye van. Ha egyszer a szomszédos országok mind a schengeni övezetben lesznek, egyre több ilyen eset lesz.

Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a határon túli magyar állampolgárok a következő országgyűlési választásokon aktív és passzív választójoggal rendelkeznek majd egyaránt. A Canevaro-ügyben arra alapozta az Állandó Nemzetközi Választottbíróóság az állampolgárság tényleges mivoltát, hogy az illető jelöltette magát a törvényhozó testületbe.

Ezen felsorolt személyek esetében felmerülhet, hogy a magyar állampolgárságukat tekinti majd a nemzetközi jog alapján eljáró fórum elsődlegesnek.

Ahol igazi biztosítékot tud jelenteni a magyar állampolgárság a határon túli magyarok számára, ha harmadik államban éri őket sérelem. Például ha egy erdélyi magyart ér Szlovákiában a hatóságok részéről atrocitás, és Románia nem nyújtana diplomáciai védelmet, akkor Magyarország még mindig nyújthat. Egy másik reális példa, ha Oroszország részéről ér sérelem egy vajdasági magyart, és Szerbia nem szeretne konfliktusba keveredni a „nagytestvérrel”, mert

tart attól, hogy ha megromlana a viszony, elveszítené legfőbb támogatóját a koszovói kérdésben.

Bár az esetnek nem nagy a valószínűsége, de ne feledkezzünk meg arról az elméleti lehetőségről sem, hogy a határon túli magyar állampolgárt Magyarország részéről éri sérelem. Az ismertetett szabályok értelmében leszögezhetjük, hogy a szülőföldjükön maradó határon túli magyarok a magyar állampolgárság felvételével nem veszítik el azt a lehetőséget sem, hogy Románia, Szerbia és a többi ország szükség esetén diplomáciai védelmet nyújthat Magyarországgal szemben. Akik viszont a Magyarországra település mellett döntenek, azoknak nem kell lemondaniuk korábbi állampolgárságukról ahhoz, hogy a magyar állam diplomáciai védelmen részesítse őket, amennyiben az otthon maradt rokonok és barátok meglátogatásakor súlyos atrocitás éri őket az adott állam részéről.

Magyarországnak rendkívül óvatosnak kell lennie, hogy ne menjen bele olyan kétoldalú szerződésekbe a szomszédos államokkal, amely ezeknél szigorúbb szabályokat állapít meg. A Bosznia és Szerbia között hatályban levő kettős állampolgárságról szóló egyezmény pont ilyen.

4.2.2 A Tóásó-ügy

Természetesen nem csak 2010-től léteznek olyan többes állampolgárok, akik magyar állampolgársággal is rendelkeznek. Ráadásul akadnak közöttük olyan is, akinek Magyarország diplomáciai védelmet nyújtott.

2009. április 16-án a bolíviai Santa Cruzban bolíviai kommandós osztagok lelőtték a bolíviai-magyar-horvát állampolgárságú Eduardo Rózsa-Florest, a román állampolgárságú (de magyar nemzetiségű) Magyarosi Árpádot és az ír állampolgárságú Michael Martin Dwyert, a helyszínen tartózkodó magyar-román kettős állampolgár Tóásó Elődöt és a bolíviai-horvát állampolgár Mario Tadićot pedig letartóztatták.¹⁰⁰ Az akcióra a bolíviai hatóságok szerint azért került sor, mert a lelőtt és a letartóztatott személyek merényletet terveztek Evo Morales bolíviai elnök ellen.¹⁰¹ A hivatalos jelentés szerint tüzharc bontakozott ki, a bolíviai ellenzék ezzel szemben azt állítja, hogy a holttestekről készült képek alapján arra lehet következtetni, hogy az áldozatokat álmukban gyilkolták meg.¹⁰² Tóásó Elődöt mind Románia, mind pedig Ma-

¹⁰⁰ http://hvg.hu/vilag/20090420_toaso_elod_bolivia_eduardo_rozsa_flores (2012. október 15.)

¹⁰¹ http://hvg.hu/vilag/20090417_Evo_Morales_Eduardo_Rozsa_Flores (2012. október 15.)

¹⁰² http://nol.hu/kulfold/20110411-kivegzes_volt_nem_tuzharc (2012. október 15.)

gyarország konzuli védelemben szeretne volna részesíteni, azonban előbbi részéről ezt Tóásó írásban visszautasította mondván, ő csak utóbbtól fogadja el ezt.¹⁰³

Az ENSZ Emberi Jogok Tanácsának munkacsoportja 2011. november 22-én a 63/2011 számú véleményében megállapította, hogy Bolívia sorozatos jogsértéseket követett el Tóásó Előddel szemben, amellyel megsértette saját belső jogát és az emberi jogokat deklaráló nemzetközi jogforrásokat (konkrétan az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát).¹⁰⁴ Felhívja továbbá a figyelmet arra, hogy elfogatóparancs hiányában tartóztatták le Tóásó Elődöt, annak ellenére, hogy nem állt fenn olyan helyzet, amely esetén a törvény ez alól kivételt enged (pl. tettenérés).¹⁰⁵ Ezen túlmenően Bolívia a bíróságok illetékességére vonatkozó szabályokat sem tartotta be (amit azzal magyarázott, hogy ezzel csak a gyanúsítottak egészségi állapotát szerették volna megóvni, mert az egyébként illetékes bíróság túl magasan fekszik, és ezért ott hidegebb van).¹⁰⁶ A véleményből az is kiderül, hogy Tóásó Elődöt többször védő és tolmács jelenléte nélkül hallgatták ki.¹⁰⁷ Legnagyobb problémát azonban mégis az jelenti, hogy már a jelentés elkészültekor is letelt az előzetes letartóztatás törvényben megállapított maximális időtartama (18 hónap).¹⁰⁸ Ezt az időtartamot azóta jogszerűen 36 hónapra hosszabbították, de már az is letelt.¹⁰⁹ Ráadásul a bolíviai jog szerint az első eljárási cselekménytől számított 36 hónaptól elteltével elévülés következik be.¹¹⁰

2012. május 22-én Gulyás Gergely parlamenti képviselő az Országgyűlés Külügyi Bizottságának ülésén úgy fogalmazott, hogy „nagy diplomáciai erőfeszítések és anyagi szankciók lehetőségének kilátásba helyezése esetén van arra esély”, hogy enyhébb ítélet születik.¹¹¹ Elmondta továbbá azt is, hogy a Külügyminisztériumnak a diplomáciában meg kell tennie min-

¹⁰³ http://hvg.hu/vilag/20090427_toaso_elod_bolivia_romania_rozsa-flores (2012. október 15.)

¹⁰⁴ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G12/145/13/PDF/G1214513.pdf> (2012. október 15.)

¹⁰⁵ Uo.

¹⁰⁶ Uo.

¹⁰⁷ Uo.

¹⁰⁸ Uo.

¹⁰⁹ <http://www.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/hirek/az-alapveto-emberi-jogi-normaknak-sem-felel-meg-toaso-elod-elleni-boliviai-eljaras> (2012. október 15.)

¹¹⁰ <http://www.kormany.hu/hu/kozigazgatasi-es-igazsagugyi-miniszterium/hirek/navracsics-tibor-toaso-elod-szabadlabra-helyezeset-keri> (2012. október 15.)

¹¹¹ <http://www.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/hirek/az-alapveto-emberi-jogi-normaknak-sem-felel-meg-toaso-elod-elleni-boliviai-eljaras> (2012. október 15.)

den szükséges lépést.¹¹² Németh Zsolt, a Külügyminisztérium parlamenti államtitkára 2012. május 29-én pedig arról számolt be, hogy az argentin fővárosban, Buenos Airesben a magyar nagykövetség folyamatosan konzultál a bolíviai képvislettel az ügygel kapcsolatosan.¹¹³ Arra is felhívta a figyelmet, hogy 2009 novemberében az akkori magyar külügyminiszter, Balázs Péter is levelet írt bolíviai kollégájának, de ugyanígy tett Martonyi János 2011 márciusában illetve 2012 januárjában is.¹¹⁴ Azóta már Navracsics Tibor közigazgatási és igazságügyi miniszter is hasonlóképpen cselekedett.¹¹⁵

Ezekkel a lépésekkel Magyarország tulajdonképpen diplomáciai védelmet nyújtott Tóásó Előd részére. A diplomáciai védelem ugyanis nem korlátozódik a nemzetközi bíróság előtti fellépésre, hanem általában felöleli az állam fellépését egy másik állammal szemben az állampolgárát ért jogsértés miatt.

Magyarországnak mindkét szóba jöhető elv alapján jogában állt fellépni Tóásó Előd érdekében. Tóásó ugyanis Bolíviába utazását megelőzően Tatabányán élt és dolgozott,¹¹⁶ így domináns állampolgárságának a magyar tekinthető. Romániának azonban nem volt lehetősége fellépni, hiszen Tóásó Előd a román konzuli védelmet is visszautasította. Azonban a dolgot arra a következtetésre jut, mint a Nemzetközi Jogi Bizottság, vagyis elvileg Románia is nyújthatna diplomáciai védelmet Tóásó Elődnek, sőt e jogot Magyarországgal közösen is gyakorolhatná.

¹¹² Uo.

¹¹³ <http://www.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/parlamenti-allamtitkarsag/hirek/milyen-fejlemenyek-vannak-toaso-elod-ugyeben> (2012. október 15.)

¹¹⁴ Uo.

¹¹⁵ <http://www.kormany.hu/hu/kozigazgatasi-es-igazsagugyi-miniszterium/hirek/navracsics-tibor-toaso-elod-szabadlabra-helyezeset-keri> (2012. október 15.)

¹¹⁶ http://hvg.hu/itthon/20090421_toaso_tatabanya_iskola (2012. október 15.)

Összegzés

A fentiekben leírtak alapján röviden az alábbi következtetéseket vonhatjuk le:

1. Az 1955-ben elbírált Mergé-ügyben az Olasz-Amerikai Békéltető Bizottság nem csak a két ország állampolgárait igyekezett egymással kibékíteni, hanem az összes konkuráló elméletet, amely arra a kérdésre keresi a választ, hogy nyújtható-e diplomáciai védelem többes állampolgárnak olyan állammal szemben, amely őt állampolgárának tekinti. Megállapította, hogy bár a különböző bírói döntések az effektív vagy tényleges állampolgárság kifejezést használják, de valójában a domináns állampolgárság megoldását értik alatta. Az állami felelősség kizárásának elvét pedig a domináns állampolgárság módszerét kiegészítő, és nem kizáró elméletként könyvelte el. Úgy értelmezte ugyanis a szabályt, hogy diplomáciai védelmet olyan állammal szemben nem lehet gyakorolni, amely a domináns állampolgárságot biztosítja. Mivel a Mergé-döntés mintegy 200 újabb ítélet hivatkozási alapjául szolgált, és az ügyeket csakis ez a megoldás alapján döntötték el, nyugodt szívvel kijelenhethetjük, hogy a nemzetközi jog hatályos szabályai alapján a domináns állampolgárságot biztosító állam még akkor is nyújthat diplomáciai védelmet a többes állampolgár számára, ha őt a sérelmet okozó állam is állampolgárának tekinti.
2. A domináns állampolgárság elvét azonban olyan esetekben nem kell alkalmazni, ha a sérelmet okozó állam nem tekinti állampolgárának az egyént. Ilyen esetben ugyanis nem merül fel a beavatkozás tilalma harmadik állammal szemben.
3. A fenti szabályok értelmében mind a rendkívüli kiadatással a terrorizmussal gyanúsított személyeket őket megkínzó országoknak kiadó Egyesült Államokkal szemben, mind a kínvallatásokat végrehajtó származási államokkal szemben helye van diplomáciai védelemnek, ha az egyén többes állampolgár. Különösen igaz ez akkor, ha az Egyesült Államok megsérti a konzuli jog szabályait.
4. Ha a többes állampolgár egyik állama sem hajlandó diplomáciai védelmet nyújtani, bármely államnak lehetősége van fellépni az egyén érdekében és az egész nemzetközi közösség nevében, ha az adott állam *erga omnes*, azaz mindenkire kötelező normát sért (például a kínzás tilalmát).
5. Főszabály szerint határon túl élő magyar állampolgároknak nem nyújthat Magyarország olyan állammal szemben diplomáciai védelmet, amelyben élnek. Ennek lehetősége csak akkor merül fel, ha az egyén Magyarországon tanul vagy dolgozik, hiszen ilyenkor kérdésessé válik, hogy melyik állampolgárság számít dominánsnak.

6. A határon túli magyarok számára harmadik országokkal szemben nyújt többletvédelmet a magyar állampolgárság felvétele, hiszen számukra bármelyik állampolgárságot biztosító állam diplomáciai védelmet nyújthat ilyen esetben.
7. A határon túl élő magyar állampolgárok elvileg nem veszítik el azt a lehetőséget a magyar állampolgárság felvételével, hogy eredeti államuk diplomáciai védelmet nyújtson számukra Magyarországgal szemben, de Magyarországra településük esetén sem kell a másik állampolgárságukról lemondani ahhoz, hogy azzal szemben diplomáciai védelemben részesüljenek. Hogy az elvet a gyakorlat is alkalmazza-e, arra még várnunk kell.
8. A román-magyar kettős állampolgár Tóásó Elődnek Magyarország diplomáciai védelmet nyújtott, mert érdekében diplomáciai lépéseket tett. A feltérképezett szabályok esetén Románia is diplomáciai védelemben részesíthetné (akár Magyarországgal közösen is) Tóásót annak ellenére, hogy domináns állampolgársága a sérelem elszenvedésekor már a magyar volt, azonban Tóásó Előd visszautasított minden román segítséget.

De lege ferenda

Az összefoglalóban ismertetett következtetések tükrében többes állampolgárok esetében saját állammal szemben a domináns állampolgárság elvét, harmadik államokkal szemben pedig a formális állampolgárság elegendőségét tartom olyan megoldásoknak, amelyek hosszú távú rögzítése előnyösnek tekinthető. A korunkban alkalmazott nemzetközi jog egyre inkább tekintettel van az egyének igényeire, illetve igényérvényesítési lehetőségeik szélesítésére. A kiforróban levő szabályok tulajdonképpen ennek a folyamatnak a következtében jöttek létre. Ez a tendencia pedig nem csak az egyének kedvez, hanem a nemzetközi jognak is. Ahhoz, hogy egy joganyag minél inkább élő joggá váljon, szélesíteni kell azokat az eseteket, amikor alkalmazására sor kerülhet. Minél szélesebb körben lehet diplomáciai védelemmel élni, annál inkább élő szabályokká válnak a nemzetközi jog szabályai. Természetesen a diplomáciai védelem túlzott kiszélesítése önellentmondásba kergetné a nemzetközi jog szabályait. Ha ugyanis az egyén formális állampolgárság ürügyén léphetne fel a domináns állampolgárságot biztosító állammal szemben, az a nemzetközi jog egyik alapelvét, a beavatkozás tilalmát sértené. A javaslatomban szereplő megoldások gyakorlatilag ezt az egyetlen tilalomfát állítanák a többes állampolgárok diplomáciai védelme esetén, ami azt jelenti, hogy az igényérvényesítés lehetőségei pont olyan mértékben szélesednek ki, hogy nem ütköznének alapvető nemzetközi jogi szabályokba. Fontos tehát külön kezelni a saját és a harmadik állammal szembeni fellépés eseteit, ahogy ezt a gyakorlat és az Egyezménytervezet helyesen meg is teszi.

Véleményem szerint azonban a tervezet és az esetjog legnagyobb hiányossága, hogy gyakorlatilag csak a kettős állampolgárság esetén ad választ bizonyos kérdésekre, kettőnél több állampolgársággal rendelkező személyek esetén nem. Ennek természetesen az az oka, hogy jóval ritkábban fordul elő hármas, sőt négyes állampolgárság, és még ritkábban merül fel esetükben diplomáciai védelem. Azonban nem árt olyan szabályokat rögzíteni, amelyek az ilyen eseteket is kezelni tudják. Bizonytalanság alapvetően a domináns állampolgárság elvével kapcsolatban merül fel. Míg kettős állampolgárok esetén nincs különbség a szorosabb és a legszorosabb kapcsolat között, addig kettőnél több állampolgárság esetén jelentős differencia mutatkozik. Tegyük fel, hogy A, B és C állam hármas állampolgára A államban lakik, ahol tagja egy helyi önkormányzatnak is. Munkát azonban B államban vállal. C államnak viszont pusztán formális értelemben állampolgára. Úgy adódik, hogy C államba kell utaznia, ahol diplomáciai védelem alapjául szolgáló súlyos jogsérelmet szenved C állam részéről. A állam azonban nem hajlandó diplomáciai védelemben részesíteni B állam viszont igen. Amennyiben a domináns állampolgárság elve a legszorosabb kapcsolat elvét jelenti, B államnak nincs joga

diplomáciai védelemben részesíteni az egyént. Ha viszont a szorosabb kapcsolat elvét értjük ezalatt, akkor B államnak is joga van C-vel szemben védelemben részesíteni állampolgárságát, noha A-val szemben nem lenne.

Tekintettel arra, hogy ebben az esetben nincs szó C állam belügyeibe való beavatkozásról, véleményem szerint a szabályozásnak a szorosabb kapcsolat elvét kell kifejezetten tartalmaznia ezekre a megoldásokra.

Az Egyezménytervezet második hibája véleményem szerint, hogy nem tartalmaz iránymutatást arra vonatkozólag, hogy melyik állampolgárság minősül dominánsnak. Ráadásul számos ítéletben a lakóhely minősült elsődleges, sőt kizárólagos szempontnak. A nemzetközi magánjogban is sokáig a lakóhely számított szempontnak, míg végül felismerve azt, hogy a bejelentett lakóhely is csak a formális kötődés bizonyítéka, áttértek a szokásos tartózkodási hely vizsgálatára. A szokásos tartózkodási hely ugyanis valószínűsíti a többi szóba jöhető tényezőt: a családi kötődést, a gazdasági érdek központját stb.

Véleményem szerint előnyös lenne, ha az írásbeli szabályozásnak tartalmazna egy példálózó jellegű felsorolást a szóba jöhető tényezőkről első helyen a szokásos tartózkodási hellyel és a lakóhely kihagyásával.

Egyebekben az Egyezménytervezet megoldásait kiválónak tartom.

Befejezés

Reményeim szerint az olvasót sikerült meggyőzőnöm arról, hogy a dolgozat témájául választott kérdés milyen fontos is a mai világban. A többes állampolgárok száma napról napra nő, így egyre nagyobb valószínűséggel merülhet fel diplomáciai védelem nyújtása esetükben. Ha egyszer le is cseng a muszlim és a nyugati világ erőszakos embereinek szembenállása, sajnos az emberi természetből kiindulva újabb konfliktushelyzetek állnak majd elő, aminek következtében örökké aktuálisak maradnak a „terror ellenes harc” miatt kialakult kérdések. Bár a határon túli magyarok szempontjából csak hipotetikusán tudtunk foglalkozni a kérdéssel, nagy az esély rá, hogy az élet egy olyan jogesetet produkál velük kapcsolatban, amit majd világszerte megemlítenek a tankönyvek. Szlovákia és Magyarország sajnos eddig is bonyolult nemzetközi illetve Európa-jogi ügyeket termeltek. Talán pont azért olyan ellenséges a szlovák állam a hatályos magyar állampolgári szabályozással, hogy egy újabb jogvitát akadályozzon meg ezáltal.

Forrásjegyzék

Felhasznált könyvek

1. Chittharanjan F. Amerasinghe: Diplomatic Protection. Oxford University Press, New York, 2008.
2. Kovács Péter: Nemzetközi közjog. Osiris, Budapest, 2006.
3. Kukorelli István (szerk): Alkotmánytan I., Osiris, Budapest, 2007.
4. Nagy Károly: Az állam felelőssége a nemzetközi jog megsértése miatt. Akadémia Kiadó, Budapest, 1991.
5. HGy.??
6. Georg Schwarzenberger: International Law (Volume 1). Stevens & Sons Ltd, 1957.

Felhasznált tanulmányok

1. Craig Forcese: The Capacity to Protect: Diplomatic Protection of Dual Nationals in the 'War on Terror'.
2. Craig Forcese: Shelter from the Stone: Rethinking Diplomatic Protection of Dual Nationals in Modern Internatioanal law. In George Washington International Law Review; 2005; 37, 2; ABI/INFORM Global
3. pg. 469
4. Schiffner Imola: A diplomáciai védelem a nemzetközi jogban. 2010.
5. Varga Norbert: A magyar állampolgársági jog a 19. században.
6. Daiva Stasiulis, Darryl Ross: Security, Flexible Sovereignty, and the Perils of Multiple Citizenship. In Citizenship Studies, Vol. 10 No. 3, 2006

Felhasznált internetes források

1. www.hvg.hu
2. www.kormany.hu
3. www.nol.hu

Felhasznált jogszabályok

Nemzetközi szerződések és tervezetek

1. Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Laws

2. Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality
3. Draft Articles on Diplomatic Protection
4. Európa Tanács keretében, 1997. november 6-án kelt, az állampolgárságról szóló Európai Egyezmény
5. Ugovor o dvojnóm državljanstvu između Bosne i Hercegovine i Savezne Republike Jugoslavije

Magyar jogszabályok

1. Magyarország Alaptörvénye
2. 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya
3. 1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról

Jogesetek jegyzéke

1. Case No. A/18, at 5 Iran-U.S. Cl. Trib. Rep at 265 (1984)
2. *Adams and Blacksmore* Case 5 R.I.A.A. 216-217.
3. *Brignone* Case (of a general nature) 10 R.I.A.A. 542-551.
4. *Blumenthal* Case - Recueil des Décisions des Tribunaux Mixtes, vol. 3 (1924) 616.
5. *De Brissot and De Hammer* Case - Moore, International Arbitrations, 2456-2459 (1898)
6. *De Born* Case - Annual Digest and Reports of Public International Law Cases 1925-26, case No. 205.
7. *Esphahanian v. Bank Tejarat* (1983) 2 I.U.S.C.T.R. 166.
8. *Flegenheimer* Case (U.S v. It), 14 R.I.A.A. 327
9. *Hein* Case - Annual Digest and Reports of Public International Law Cases 1919-22, case No. 148, p. 216.
10. *CoralieDavis Honey*, on behalf of the Estate of the late Richard Honey (Great Britain) v. United Mexican States 5 R.I.A.A. 133.
11. *Mathinson* Case (on merits) 9 R.I.A.A. 485-494.
12. *Mergé* Case (U.S v. It), 14 R.I.A.A. 236 (It-U.S. Conciliation Comm'n 1955)
13. *Miliani* Case (of a general nature) 10 R.I.A.A. 584-591.
14. *Nottebohm* Case-Liechtenstein v. Guatemala, Judgment of April 6th, 1955.I.C.J. Reports 1955, 4.
15. *Carlos L. Oldenbourg* (Great Britain) v. United Mexican States 5 R.I.A.A 204.
16. *Reparation* for Injuries Suffered in the Service of the United Nations 1949 I.C.J. Reports

17. *Salem* Case (1932) 2 R.I.A.A. 1161-1237.
18. *Stevenson* Case (on merits) 9 R.I.A.A. 494-510.
19. *Tellech* Case (1928) 2 R.I.A.A. 248-249.
20. *Vereano* claim (1957) 25 I.L.R.